

Από την ουδετερότητα στον πόλεμο

Η Ελλάδα στο σύστημα των ιμπεριαλιστικών δυνάμεων, οι επιδιώξεις των Συμμάχων,

οι εθνικές βλέψεις, ο ρόλος του Βενιζέλου

Γεώργιος
Β. Λεονταρίτης

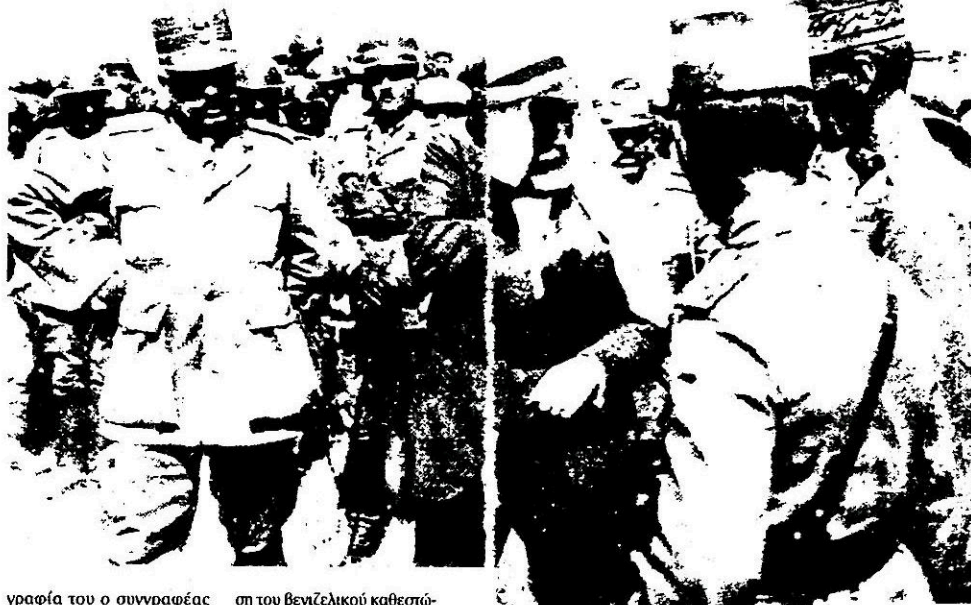
Η Ελλάδα
στον Πρώτο Παγκόσμιο
Πόλεμο 1917-1918

Μετάφραση Βασίλης
Οικονομίδης. Έκδοση
του Μορφωτικού Ιδρύματος
της Εθνικής Τραπέζης,
2001, σελ. 709,
τιμή 10.000 δρχ.

Της ΔΕΣΠΟΙΝΑΣ
ΠΑΠΑΔΗΜΗΤΡΙΟΥ

Στη Γαλλία και σε άλλες χώρες της Δυτικής Ευρώπης, ο Πρώτος Παγκόσμιος Πόλεμος, ο οποίος συγκέντρωσε το ενδιαφέρον των ερευνητών αμέσως μετά το τέλος του, έχει επανέλθει σήμερα στη συλλογική συνείδηση αλλά και στην ιστοριογραφία. Τούτο μαρτυρούν οι επιτετακές εκδηλώσεις για την υπογραφή της ανακωχής της 11ης Νοεμβρίου 1918, η έκδοση παικτών συλλογών, λευκωμάτων, αλληλογραφίας στρατιωτών και η παραγωγή σημαντικών εργασιών στις οποίες επανεκτιμάται η θέση της διεθνούς αυτής σύρραξης στον 20ό αιώνα. Αν κάποτε η έμφραση ήταν στα αίματα του πολέμου ή στον τρόπο με τον οποίο εκτυλίχθηκαν οι επιχειρήσεις, ένας νέος προβληματισμός έχει αναπτυχθεί γύρω από τις πολιτισμικές του διαστάσεις.

«Κανέναν ευρωπαϊκό λαό, μικρό ή μεγάλο, δεν διέφυγε εντελώς τη λαίλαπα, πουθενά δεν έμεινε αναλλοίωτη η κατεστημένη τάξη πραγμάτων» επισημαίνει στην εισαγωγή της μελέτης του ο Γ. Β. Λεονταρίτης, ομότιμος καθηγητής του Πανεπιστημίου Αθηνών, συμμεριζόμενος την άποψη για τον καθοριστικό ρόλο του πολέμου αυτού σε ό,τι επακολούθησε στην Ευρώπη εντός των χρονικών ορίων του εικοστού αιώνα. Η συγκεκριμένη ιστορική μελέτη καλύπτει την περίοδο από την ανάμειξη της Ελλάδας στον πόλεμο το καλοκαίρι του 1917 ως τις παραμονές της Διάσκεψης των Παρισίων, ενώ σε προγενέστερη μονο-

γραφία του ο συγγραφέας ασχολήθηκε με την ελληνική εξωτερική πολιτική από την έκρηξη του Μεγάλου Πολέμου ως τον Ιούνιο του 1917. Το βιβλίο εξετάζει τη θέση της Ελλάδας στο ιμπεριαλιστικό σύστημα, το οποίο όμως αντιμετωπίζει όχι ως στατικό και ακίνητο αλλά ως δυναμικό σύστημα, χαρακτηριστικό από ιστορικότητα, αντιφάσεις και συνθετότητα και, με αυτήν την έννοια, η μελέτη ανήκει στην ιστορία των διεθνών σχέσεων.

Η κατηγοριοποίηση αυτή είναι όμως περιοριστική, προκειμένου για ένα συνθετικό έργο, το οποίο στρέφει την προσοχή του στην ιστορία των ανθρώπων και των συνειδησών τους. Πιο συγκεκριμένα, ο συγγραφέας λαμβάνει σοβαρά υπόψη του τις συνθήκες ένδειας κάτω από τις οποίες ζούσε ένας μεγάλος όγκος του πληθυσμού στην Ελλάδα και οι οποίες κατέστησαν δυσχερή την εδραίω-

ση του βενιζελικού καθεστώτος, ενισχύοντας την αντιπολεμική και τη φιλοβασιλική προπαγάνδα. Χωρίς να κατακερματίζει καθόλου το αντικείμενό του, επικεντρώνει συχνά την προσοχή του στο κλίμα της εποχής, στα κυρίαρχα στην κοινή γνώμη αισθήματα σε σχέση με συγκεκριμένα ζητήματα. Αναπλάθοντας έτσι την αντιπαράθεση μεταξύ της Manchester Guardian και της Evening Standard από το ζήτημα της σύναψης χωριστής ειρήνης της Entente με τη Βουλγαρία έναντι ορισμένων εδαφικών ανταλλαγμάτων το καλοκαίρι του 1918, απομάκρυνε τον βρετανικό και της ελληνικής κοινής γνώμης ή ακριβέστερα τον τάδεων της τελευταίας σε κρίσιμα θέματα ελληνισμοπολιτικών σχέσεων. Για να επικαλεστούμε ένα ακόμη παράδειγμα, το πεδίο των ελληνοϊταλικών σχέσεων γίνεται διαυγέστερο υπό το πρίσμα των αντιθέσεων μεταξύ των ιμπεριαλιστικών σχε-

δίων των Συμμάχων, του γαλλοϊταλικού ανταγωνισμού και της ταύτισης της γαλλικής πολιτικής με το βενιζελικό κίνημα (Κεφ. Θ'. Η Ελλάδα, η Ιταλία και το Αλβανικό ζήτημα).

Αναφερόμενος στην Ελλάδα, ο συγγραφέας προσθέτει ότι, όπως και σε άλλες χώρες, «η παγκόσμια κρίση μάλλον επέσπευξε παρά γέννησε τις εσωτερικές αντιφάσεις του κοινωνικοπολιτικού καθεστώτος, το οποίο [...] οδινωτούσε να θεσμοθετήσει την προοπτική της μεταβολής με το να πλάσει νοσηρικούς μηχανισμούς ικανούς να κατευθύνουν τις κοινωνικοπολιτικές διεξόδους». Αρνούμενος να εμπλακεί σε μια συζήτηση σχετικά με το πρωτό της εσωτερικής ή της εξωτερικής διάστασης, θεωρεί ότι η εσωτερική διάσταση βρ(σκειται σε οργανική ενότητα με την εξωτερική (σ. 14). Ο Λεονταρίτης έχει άλλοτε σε άλλη ευκαιρία ορίσει την ιστορία ως «ολο-

λαπλότητα των χωροχρονικών διαδικασιών». Συννφρασμένη με τον θεσπισμό στην πολυσύνθετη πραγματικότητα είναι η έννοια του να αναπλάσει το παρελθόν μέσα σε αυτήν την πολλαπλότητα και να διατυπώσει τις κρίσεις του με τη μεγαλύτερη ιστορική ακρίβεια. Στο χειρίστημα αυτό διευκολύνεται βεβαίως από το πλουσιότατο αρχαιολογικό υλικό που έχει συλλέξει από έξι χώρες και ποικίλες άλλες πηγές. Ο συγγραφέας εξετάζει φέρ' ειπείν το νομικό πλαίσιο για την εκτεταμένη εκκαθάριση αλλά και τις πράξεις με τις οποίες απομακρύνθηκαν από τη δημόσια διοίκηση, τις ένοπλες δυνάμεις και τα σώματα ασφαλείας ή και δικαστηρίων, όσοι θεωρήθηκαν αναμειγμένοι σε αντιβενιζελική δράση, αναγνωρίζοντας όμως παράλληλα στα υπήρξε «τυπική πράξη» η επανένωση της χώρας (1917), η οποία παρέμεινε βαθύτατα διχασμένη, και έμοιαζε απίθανο το ενδεχόμενο του

Μακεδονικό Μέτωπο, 1918. Ο Ελευθέριος Βενιζέλος, με το μαντίλι στο κεφάλι, ανάμεσα σε στρατιωτικούς. Από το Λεύκιωμα «Φωτογραφίες» (εκδόσεις Ποταμός)

συμβιβασμού των πολιτικών αναπάλου του Ε. Βενιζέλου (σ. 94).

Οι παρατηρήσεις στις οποίες εκτίμησε της συμμαχικής παρουσίας, την πολιτική των εθνικών βλέψεων, τον ρόλο του Ε. Βενιζέλου και άλλα, διατυπώνονται με την καθαρότητα των θέσεων και τη σαφήνεια των απόψεων που χαρακτηρίζουν τον ώριμο ιστορικό λόγο. Επισημαίνονται έτσι οι δυσκολίες της κυβέρνησης Βενιζέλου να ελέγξει τη λαϊκή δυσαρέσκεια και να προετοιμάσει τη χώρα για τη νέα πολεμική προσπάθεια, την οποία «απεχθάνονταν σχεδόν όλοι οι πολίτες» (σ. 215). Αποδίδεται επίσης στον Βενιζέλο μια εσπευσμένη συμμετοχή στον πόλεμο με υποτιμώδεις πολεμικούς στόχους και χωρίς να απασφηνίσει τον ρόλο της χώρας στη Συμμαχία (σ. 15). «Ο Βενιζέλος και οι σύγχρονόι του δεν μπορούσαν να απαλλαγούν από τις σωπητρές θεμελιώδεις παραδοχές της τότε ελληνικής κοινωνίας» (σ. 17) υποστηρίζει ενώ θεωρεί ότι «η εσωτερική κρίση στην Ελλάδα οξύνθηκε από την παταγώδη αποτυχία της διπλωματίας και της πολεμικής στρατηγικής των Συμμάχων στα Βαλκάνια» (σ. 24). Στην επιμελημένη έκδοση του ΜΙΕΤ, το βιβλίο καθιστά χωρίς καμία αμφιβολία πλουσιότερη την ελληνική βιβλιογραφία για τον Πρώτο Πόλεμο. Στην ακριβώς πλούσια και τη διεθνή βιβλιογραφία η προσπάθεια έκδοσής του που κυκλοφόρησε στα αγγικά με τον τίτλο *Greece and the First World: From Neutrality to Intervention 1917-1918* (εκδόσεις Boulder, 1990, East European Monographs, σελ. 284).